

Arkæologisk Forum

Nr.45
2021

Særtryk

Leder	Redaktionen Ansigtssløft og fremtidssikring	1
Artikel	Louise Søndergaard* Kværnsten i kontekst – en udforskning af potentialet i en forsømt genstandsgruppe	3
	Emil Leth Beiter og Philip E. Ostenfeld* Hvor den usynlige pandemi bliver synlig Hvad smidte mundbind kan fortælle om menneskelig adfærd	16
Teori	Irmelin Axelsen, Knut Ivar Austvoll, Svein Vatsvåg Nielsen, Póra Pétursdóttir & Mari Arentz Østmo What's the use of theory, anyway?	40
Artikel	Marion Ree og Lizette Salge* Brændt og destrueret Sekundære offerlag i vikingetidsgrave	31
Fotoessay	Christine Delcomyn Dohn og Anne Viuf Vi talte aldrig om det Destruktive metoder Radikal passivitet	37

*Fagfællebedømt artikel

* Peer reviewed Paper

Hvor den usynlige pandemi bliver synlig

Hvad smidte mundbind kan fortælle om menneskelig adfærd

Denne artikel beskriver, hvordan vi i løbet af en måned undersøgte deponeringer af mundbind på fire forskellige metrostationer i Københavnsområdet. Undersøgelserne blev suppleret af interview med metropassagerer. På en af stationerne var ophobningen af mundbind ti gange større end på de andre stationer; et forhold, som ikke umiddelbart lader sig forklare. Gennem artiklen forsøger vi at diskutere ophobningen af mundbind, som et udtryk for modstand mod samfundets magtudøvelse. Ophobningen af smidte mundbind bruges som et etnoarkæologisk udgangspunkt til at belyse mulige adfærdsmønstre i den østromerske by Elusa. Endeligt forsøger vi at benytte disse observationer som et arkæologisk argument for eksistensen af konkrete epidemier i fortiden.

Indenfor arkæologi indtager fortidens epidemier en næsten mytisk rolle. Epidemier er svære at påvise arkæologisk (Bar-Oz et al. 2019), selv med hjælp af naturvidenskabelige metoder (Montagnetti et al. 2020). Alligevel bliver epidemier brugt som forklaringsmodeller ved store sociale omvæltninger i oldtiden, når der ikke er andre åbenlyse muligheder.

Et godt eksempel på dette, er debatten vedrørende fremkomsten af snorekeramisk kultur i Nord- og Centraleuropa på bekostning af de lokale agerbrugs-kulturer. Et muligt udbrud af pest i Eurasien omtrent 2900 f.Kr., som kan have haft en indflydelse på en eksisterende social omvæltning er i arkæologiske diskussioner ofte blevet brugt som en altomspændende forklaring på en ganske kompleks problemstilling (Kristiansen et al. 2017; Valtuena 2017; Rascovan et al. 2019; Furholt 2021). Epidemier bliver således til en arkæologisk *deus ex machina*, samtidig med, at de er meget svære at påvise eller modbevise med rimelig sikkerhed.

I 2020 blev det muligt at studere en pandemi under udfoldelse. På blot et par måneder blev verden voldsomt omvæltet af COVID-19, og for at bekæmpe sygdomsudbruddet indførte myndigheder verden over en række restriktioner. Den 27. februar 2020 blev det første tilfælde af virusset registreret i Danmark (SSI 2020). Den 13. marts indførte regeringen en række vidtgående restriktioner, der blev beskrevet som "at vi lukker ned for al unødvendig aktivitet" (Frederiksen 2020). Lørdag d. 22. august indførte regeringen lovkrav om brug af mundbind eller visir i al kollektiv transport

(Transportministeriet 2020), hvilket blev udvidet til alle indendørs offentlige rum fra 12. december (Sundhedsstyrelsen 2020).

Her blev det også meget tydeligt, at epidemiers materielle efterladenskaber ikke begrænser sig til massegrave, som ellers er det primære arkæologiske bevisgrundlag for et sygdomsudbrud. I Danmark er der ingen massegrave, men til gengæld kan man finde anti-vaccine-graffiti, klistermærker, der promoverer organisationen *Men In Black*, lynkede eller ligefrem afbrændte dukker af statslederen, og ikke mindst de mange smidte mundbind og gummihandsker, som flyder overalt i landet fra stierne i de vestjyske fyrreskovsplantager til det københavnske bybillede.

Sommeren 2020, kort efter mundbindskravet blev indført i kollektiv transport, bemærkede vi på Øresund St. på Amager en stor ophobning af mundbind, som ikke var blevet smidt i skraldespanden. I stedet lå de i stor mængde, på skinnerne og under trappen, der leder op til gadeniveau. Vi ønskede at undersøge hvilke efterladenskaber en moderne epidemi kaster af sig, og hvordan disse eventuelt kan bruges til at forstå forhistoriens epidemier. Derfor satte vi en undersøgelse i gang.

Indsamling af data

Vores undersøgelse fandt sted op til ét-året for første nedlukning af samfundet, i perioden 15. februar til 15. marts 2021, med hjælp af frivillige medstuderende Anne Gavnholt Christensen, Oliver Munch Bender og

Artikel

1	Hvor længe har du mundbind på i løbet af en dag?
2	Hvor smider du dit mundbind henne?
3	Hvor ofte genbruger du dit mundbind?
4	På en skala fra et til fem, hvor fem er bedst, hvordan synes du, myndighederne har håndteret coronasituationen?

Tabel 1: Spørgsmål til interviews

Alexander Lauridsen. Vi lod os dels inspirere af Guy Bar-Ozs udgravninger af Elusa, hvor de eneste arkæologiske levn fra den justinianske pest tilsyneladende er uorganiseret affaldsdeponering (Bar-Oz et al. 2019), og ønskede at undersøge, om vi kunne afdække et lignende mønster. Metodemæssigt lod vi os stærkt inspirere af William Rathje og Cullen Murphys studie af affaldsvaner i Tucson, New Mexico (Rathje & Murphy 1992), og opstillede derfor vores undersøgelse med både et kvantitativt og et kvalitativt element.

Undersøgelsen fandt sted på og i nær tilknytning af de fire metrostationer Lindevang St. og Frederiksberg St, som ligger i Frederiksberg Kommune, og Lergravsparken St. og Øresund St, som ligger i Københavns Kommune. Her registrerede vi smidte mundbind, og interviewede efterfølgende passagerer på stationen om, hvordan de bortskaffede brugte mundbind. Ved at sammenholde de to typer af data, gav det mulighed for at diskutere, om folk virkelig gør, som de siger.

Hver station blev opdelt i to arealmæssige kategorier: *indenfor* og *udenfor* stationen, hvor *udenfor* blev defineret som 10 meter fra stationens udgange for at bevare en relativ sikkerhed på, at et smidt mundbind stadig havde relation til rejsende med metroen. Tidligt i feltarbejdet blev det tydeligt, at langt den største mængde smidte mundbind, i særdeleshed på Øresund St., befandt sig på togskinnerne, hvorfor vi tilføjede den tredje kategori, *på skinnerne*. Interviews og optælling blev foretaget mandag, onsdag og fredag i tidsrummet 09:00-12:00.

Fordi undersøgelsen fandt sted på metrostationer, var det ikke muligt at knytte de smidte mundbind til bestemte individer. Vi kunne altså ikke vide, om de

personer vi interviewede, havde smidt nogle af de mundbind vi optalte. Vores forventning var jf. Rathje og Murphys New Mexico-studie, at størstedelen ville svare, at de smed deres mundbind i skraldespanden (Rathje & Murphy 1992, 53-78). Til sidst spurgte vi også ind til passagerernes holdning til myndighedernes håndtering af coronakrisen. Formålet med dette spørgsmål var at afdække, om der evt. var forskel mellem passagerer på de fire stationer i holdningen til coronarestriktioner. Passagerne scorede deres egen holdning til coronarestriktionerne fra 1-5, hvor 5 er

Billede 1: Smidte mundbind på skinnerne af Øresund St. Foto: Oliver Munch Bender.

mest tilfreds. Spørgsmål 2 og spørgsmål 4 var de eneste, som var relevante for vores undersøgelse. Spørgsmål 1 og 3 havde til hensigt at bløde interview-situationen op, samt maskere hensigten med de andre spørgsmål.

På grundlag af et nyt tværnationalt studie, som viser, at socioøkonomiske forhold ikke har en målbar effekt på ens holdning til coronarestriktionerne, forventede vi ikke, at dette ville have en indflydelse på vores studie (Jørgensen et al. 2021). Vi havde i højere grad en forventning om, at en stations design havde en indflydelse på passagerers mundbindsvaner. Derfor valgte vi stationer, der lå tæt på hinanden, én station, som lå under jorden og én, som var fritlagt i hver kommune.

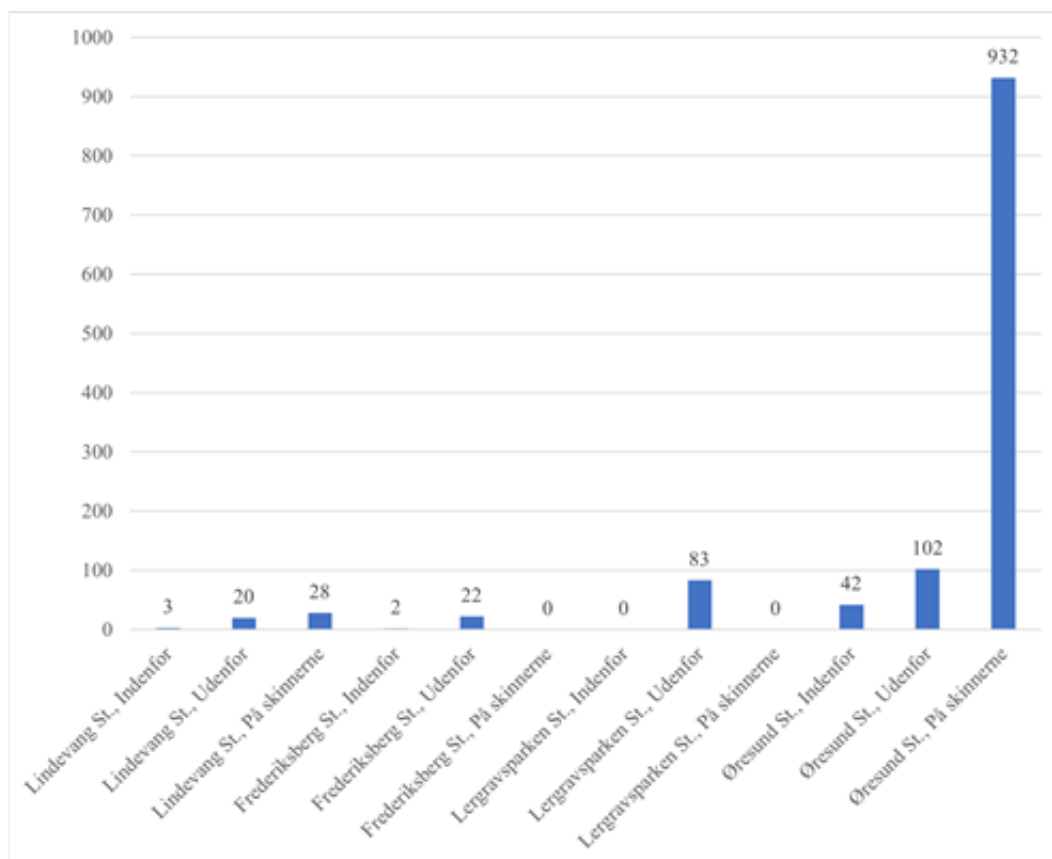
Resultater

Som det ses af Figur 1, optræder smidte mundbind hyppigere udenfor stationen end indenfor, og i generelt større mængder på overjordiske stationer (Øresund St. og Lindevang St.) end underjordiske (Frederiksberg St. og Lergravsparken St.). Dette kunne umiddelbart

skyldes, at de overjordiske stationers rumlige design skaber en anden intuitiv forståelse af, hvad der er indenfor, og hvad der er udenfor, og dermed, hvor man kan tillade sig at tage sit mundbind af.

På dette tidspunkt fremgik det af lovgivningen, at der var krav om mundbind i alle indendørs offentlige rum, i offentlig transport samt på stationer og perroner. Det kan dog virke mere acceptabelt at tage mundbindet af på en overjordisk station, fordi man befinder sig uden-dørs. Men denne tendens til trods er det stadig tydeligt, at de over 10 gange flere mundbind fundet indenfor og omkring Øresund St. repræsenterer et særtilfælde i datasættet.

Vores første indskydelse på tilfældet Øresund St. var, at mængden af mundbind kunne forklares af vindforhold eller fugle, der rodede i skraldespandene. Fugle kunne dog udelukkes, da der stod skraldespande specifikt til mundbind, som var indrettede med låg på en sådan måde, at fuglene ikke kunne komme til dem. Derudover var der åbne skraldespande på Frederiksberg St. og Lindevang St., hvor der fandtes en meget lille mængde

Figur 1: Akkumuleret mængde mundbind i perioden 15/2-15/3 2021.

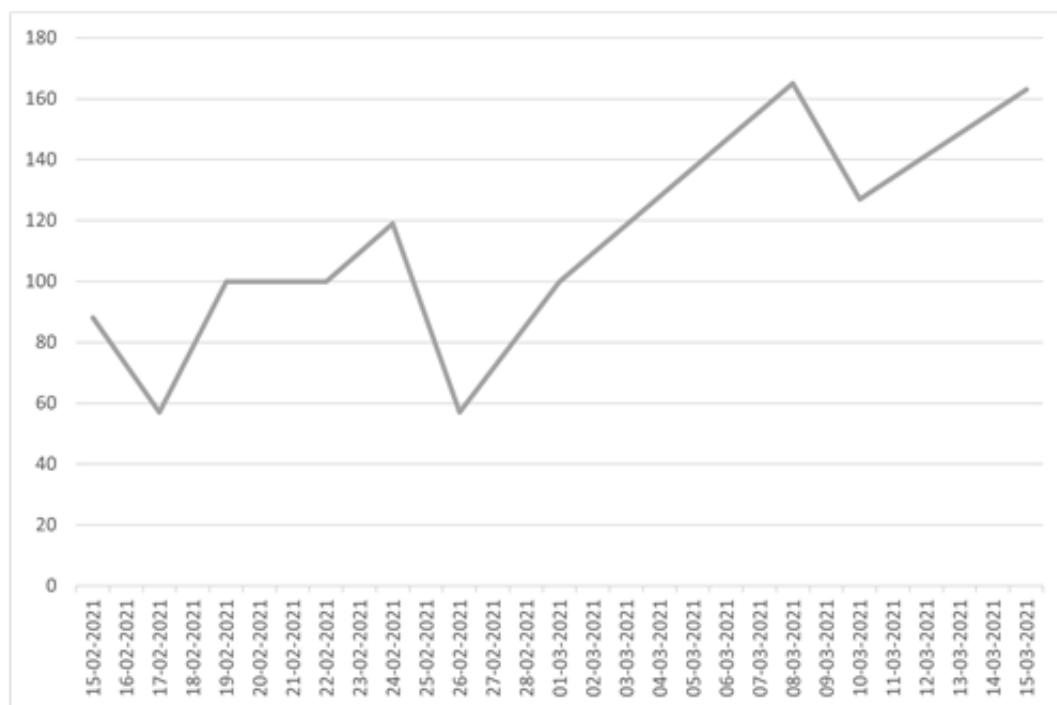
smidte mundbind sammenlignet med Øresund St. Vind kunne ikke umiddelbart udelukkes, men da mundbindene hovedsageligt lå tæt inde ved perronen og i nærheden af trappen, blev det vurderet, at vind ikke var den udslagsgivende faktor til den store ophobning af mundbind. Hvis vinden var afgørende, burde der også være en stor ophobning af andre typer affald, hvilket ikke var tilfældet. Skraldespande på alle stationer stod lige ved udgangene, så de var nemme at bruge. En forklaringsmodel udelukkende baseret på naturlige årsager er altså ikke tilstrækkelig.

En anden forklaring i denne sammenhæng kunne være, at Lindevang St. og Frederiksberg St. befinder sig i Frederiksberg Kommune, mens Lergravsparken St. og Øresund St. ligger i Københavns Kommune. Hvor Metroselskabet har ansvaret for rengøring på selve stationen, er det kommunen, som skal gøre rent udenfor og omkring stationer; derfor kan der være en forskel i graden af rengøring udenfor stationen, alt efter hvilken kommune den ligger i. Dette kunne umiddelbart forklare den i nogen grad højere mængde mundbind udenfor Lergravsparken St. sammenlignet med Lindevang St. og Frederiksberg St.; men her virker tilfældet Øresund St. stadig for ekstremt til, at dette kan bruges som eneste plausible forklaringsmodel.

Særlig med tanke på, at de aktuelle passagertal for stationerne oplyser, at Øresund St. "kun" modtager ca. 2000 passagerer om dagen, ligesom Lindevang St., sammenlignet med ca. 4000 på Lergravsparken St. og ca. 9000 på Frederiksberg St (Metroselskabet 2021).

Derfor mener vi, at den store ophobning på Øresund St. bedst kan forklares ved, at særligt mange mennesker har smidt deres mundbind udenfor skraldespandene her, sammenlignet med andre stationer. Arkitektur kan spille en rolle, idet Øresund St. er en åben station, hvor man går nedefra og op til gadeniveau. Vi kan ikke udelukke, at dette har en indflydelse, men i så fald skal arkitekturens eventuelle påvirkning ses sammen med de sociale adfærdsmønstre, vi ønsker at undersøge i denne artikel.

En forklaring på tilfældet Øresund St. kunne være en enestående begivenhed, som f.eks. en piratfest, hvor langt de fleste mundbind er smidt på en gang, måske som en kollektiv handling. Dette kan dog ikke bruges som den eneste forklaring, for som det ses på Figur 2 har deponeringen af mundbind foregået løbende. Ligeledes har vi i feltarbejdet observeret, at der er forsvundet mundbind – evt. i forbindelse med rengøring – og kommet nye til.

Figur 2: Kronologisk fordeling af "smidte" mundbind på Øresund St i perioden 15/2-15/3 2021.

Det er et velkendt fænomen, at affald har en akkumulativ effekt; hvor der allerede er smidt affald, virker det mere acceptabelt at smide mere affald (Douglas 1966; Robinson 1976; Schultz et al. 2013). Dette kunne være en del af forklaringen på den store ophobning af mundbind på Øresund St.; en primær kollektiv handling kunne have igangsat en akkumulativ effekt, *eller* der kan være sket en løbende ophobning over tid.

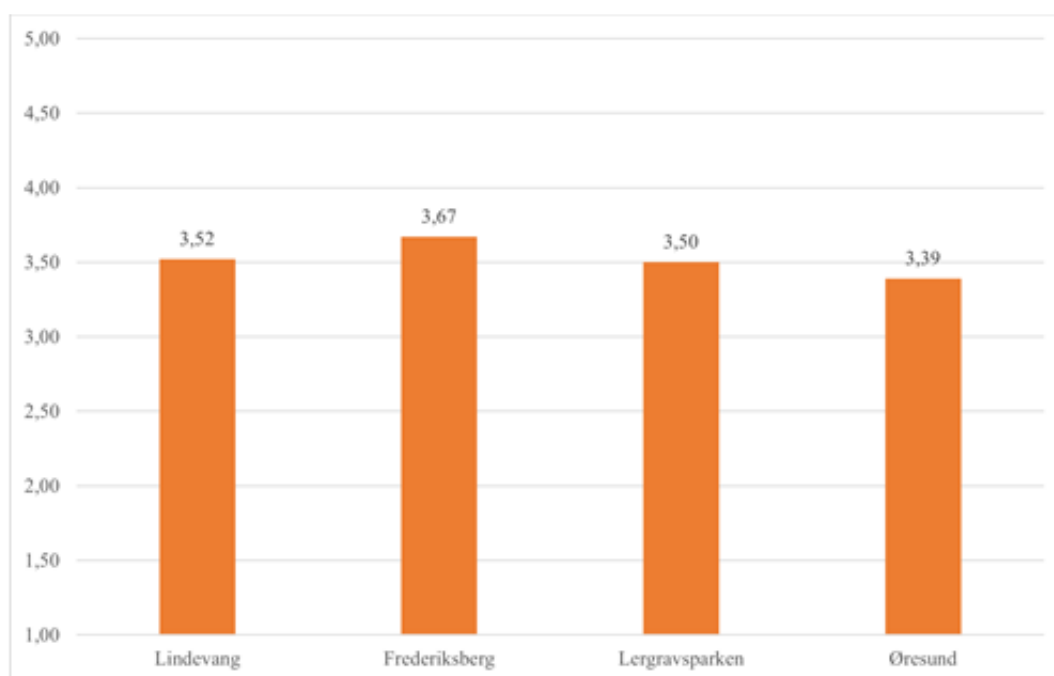
Som forventet stemte passagerernes udsagn ikke overens med den kvantitative undersøgelse. Ud af de i alt 72 adspurgte passagerer svarede samtlige, at de smed deres mundbind ud i skraldespanden. Selvom undersøgelsen bygger på et lille datasæt, repræsenterer det dog personer med holdninger til COVID-19-restriktioner, der spænder fra meget negativ til meget positiv. Derfor er det endnu mere bemærkelsesværdigt, at 100% af de interviewede svarer, at de smider deres mundbind ud i skraldespanden, hvor det materielle datasæt viser, at i hvert fald en stor del af passagerer på især Øresund St. ikke smider deres mundbind i skraldespanden, hver gang de skal smide det ud.

Der kan være flere forklaringer på denne dissonans. Jf. Rathje og Murphy kunne en mulighed være, at folk enten ganske simpelt forglemmer egen adfærd i for-

hold til affald, eller der er et ønske om at udelade de dele af ens mundbindsvaner, der er tabuiseret (Rathje & Murphy 1992, 53-78).

Ifølge studiet af Frederik Jørgensen et al. er ens holdning til coronarestriktioner primært dikteret af personlighedstræk og politisk orientering (Jørgensen et al. 2021). Efter at have sammenlignet resultater fra folketingsvalget i 2019 for hhv. Sundbyøster, Falkoner- og Slotskredsen, har vi ikke kunnet finde en tilstrækkeligt betydelig sammenhæng til at forklare tilfældet Øresund St. Som det ses på Figur 3, der illustrerer passagerers holdning til myndighedernes håndtering af coronasituationen, er der heller ikke en markant mere negativ holdning til coronarestriktioner på Øresund St. blandt de adspurgte passagerer – faktisk ligger alle stationer lige over middel.

Dermed syntes vi at have udtømt de mest logiske forklaringsmodeller for tilfældet Øresund St; de smidte mundbinds akkumulative effekt fremstår dermed, som den mest rimelige forklaring. Men dette efterlader stadig mange spørgsmål ubesvaret, navnlig hvorfor folk til at starte med vælger at smide deres mundbind forkert. For at undersøge dette, har vi benyttet en teoretisk indgangsvinkel.

Figur 3: Median af holdninger til regeringens håndtering af coronasituationen på en skala fra 1 til 5 baseret på adspurgte på stationerne i perioden 15/2-15/3 2021.

Det smidte mundbind som pandemiens symbol

For at forstå, hvorfor tilfældet Øresund St. er så særligt, ønsker vi at etablere, at det at smide et mundbind er forskelligt fra at smide andre typer affald. Det smidte mundbind relaterer sig ganske interessant til Mary Douglas' begreb *matter out of place* (Douglas, 1966), idet et brugt mundbind, som ikke er smidt, hvor det bør være, i skraldespanden, falder udenfor de kategorier af steder, hvor man forventer at finde et brugt mundbind.

Vi mener, at man kan gå endnu længere end det: hvor et mundbind i brug beskytter andre mod at blive smittet, udgør et brugt mundbind, med dets snot, savl og fugt, en potentiel smitterisiko. Jf. Julia Kristeva, 1980, mener vi at det smidte mundbind kan betragtes som en type objekt. Forskellige typer affald kan antage mere eller mindre ekstreme grader af objektion, men fordi det smidte mundbind kan bære pandemien videre, må det ses som et markant stærkere objekt end f.eks. et cigaretskod eller en sammenkrøllet kvittering.

At mundbind behandles med langt større påpasselighed end andet affald blev da også klart allerede inden, vi påbegyndte feltarbejdet. Da vi indhentede tilladelse til at lave undersøgelsen, blev vi straks ringet op af repræsentanter fra hhv. Metroselskabet og Københavns Kommune, for dels at afklare vores intention med undersøgelsen, dels at sikre sig, at vi ikke ville komme i berøring med smidte mundbind i forbindelse med projektet. En repræsentant fra Metroselskabet ønskede endvidere at tydeliggøre, at udsmidte mundbind, altså dem, som havner i skraldespanden, efterfølgende bliver destrueret, og altså ikke udgør en smittefare for samfundet længere. Dette eksempel kan vel nok siges at understrege det smidte mundbinds status som objekt under coronapandemien.

Under selve feltarbejdet på metrostationerne bemærkede vi også, at mange passagerers adfærd blev påvirket af vores arbejde. Det var vigtigt for flere passagerer, at vi så, at de smed deres mundbind ud korrekt; dette gjaldt både under optællingen af mundbind, men især når vi gennemførte interviews.

Fordi det smidte mundbind så tydeligt indtager rollen som objekt, mener vi, at det at smide sit mundbind forkert, kan anses som et bevidst fravalg af at udvise

samfundssind (Jørgensen et al. 2021), eller til dels endda en demonstrativ handling mod samfundet.

Her mener vi, at Michel Foucaults magtbegreb kan være til gavn for studiet af Øresund St. Foucault beskriver en type magt således: "This form of power applies itself to immediate everyday life which categorizes the individual, marks him by his own individuality, attaches him to his own identity, imposes a law of truth on him which he must recognize and which others have to recognize in him. It is a form of power which makes individuals subjects. There are two meanings of the word "subject": subject to someone else by control and dependence; and tied to his own identity by a conscience or self-knowledge. Both meanings suggest a form of power which subjugates and makes subject to." (Foucault, 1982, 781). Dermed er coronarestriktioner en meget tydelig form for magt-udøvelse, idet at staten begrænser og bestemmer borgernes opførsel i strid med dagligdags normer, eksemplificeret i regulering af sociale sammenkomster, bryllupper, lukning af serveringssteder, rejse-restriktioner, og ikke mindst anvendelse af mundbind.

Foucault beskriver dog også et andet aspekt af magten, hvad bedst kan opsummeres som *resistance to power*: "Where there is power, there is resistance, and yet, or rather consequently, this resistance is never in a position of exteriority in relation to power." (Foucault, 1978, 95). Vi mener at tilfældet Øresund St. kan ses i relation til disse to citater, som et eksempel på *resistance to power*. I statens magtudøvelse under COVID-19 ligger en uadskillelig modstand, der kan bunde i en utilfredshed. Denne utilfredshed kan være en diffus størrelse; hvor metropassagerer i vores studie, samt de danske indbyggere generelt, har udvist en generelt positiv attitude til coronarestriktioner, kan utilfredshed også bunde i indskrænkninger af socialliv, rejser osv., frem for høje døds- og smittetal.

Utilfredsheden kan komme til udtryk gennem små oprør mod coronarestriktioner som magtudøvelse. Disse oprør kan f.eks. være anti-vaccine hærværk, Men in Black-demonstrationer, eller det mere diskrete oprør i nok at have mundbind på i metroen, men at deponere det forkert efter endt brug. Dette skal især forstås i mundbindets status som objekt og potentiel smitterisiko. Dermed ville tilfældet Øresund St. ligefrem være forventeligt, som et udtryk for *resistance to power*. Men

ud fra tesen om, at det forkert smidte mundbind må være udtryk for et bevidst valg, ville det "smidte" mundbind både være et oprør mod magten, men også en efterlevelse til en vis grad, fordi mundbindene netop smides i arealer, hvor risikoen for smittespredning er minimal. Det kan hermed tænkes, at enheden, man reagerer imod, ikke er ens medmennesker, men en mere abstrakt størrelse som "Staten" eller "Samfundet."

Hvis man antager, at vores interviewede personer har været sandfærdige, og at de repræsenterer en statistisk repræsentativ masse, må vi enten antage, at ingen af passagererne vi har talt med, smider deres mundbind forkert, og de personer, som har smidt deres mundbind forkert, er en minoritet af passagerer – eller at de smidte mundbind repræsenterer en minoritet i hvert individs adfærdsmønster. Det vil sige, at det er noget, en større del af passagererne gør en gang i mellem, og derfor i interview-situationen svarer, at man altid smider sit mundbind korrekt. Alternativt er der nogen af de interviewede, som bevidst har svaret usandfærdigt.

Således mener vi, at det ikke er tilstrækkeligt at studere tilfældet Øresund St. udelukkende som et materiel levn fra en pandemi, men i meget større grad som symptomer på problemstillinger i samfundet, som kan undersøges arkæologisk. Måske er denne adfærd endda kun et symptom på en allerede eksisterende utilfredshed, som bliver synlig og udbygget takket være coronapandemien og mundbindspligten. De smidte mundbind på Øresund St. er spor fra handlinger, der modsætter sig de af samfundet ønskede handlingsmønstre. Hvis mundbindene var blevet smidt korrekt, ville vi ikke være på stationen for at studere dem; de ville være blevet destrueret. Dette forklarer dog stadig ikke, hvorfor ophobningen af smidte mundbind er så stor på netop Øresund St. En mere indgående undersøgelse af dette spørgsmål er udenfor rammerne af denne artikel.

Lidt bombastisk sagt er Øresund St. unikt i vores data-sæt, og vi har her studeret den som et unikt tilfælde. Derfor mener vi ikke, at vores studie er direkte overførbart til fortidens epidemier. Det, som dette studie kan bidrage med i studiet af forhistoriens epidemier, er at udlede nogle principper og adfærdsmønstre, der kan have været mulige i forhistorien også; i dette tilfælde *resistance to power* udtrykt i irregulær affaldsdeponering.

Billede 2: Indgang til Lergravsparken St.
Foto: Oliver Munch Bender.

Elusa – en parallel til tilfældet Øresund St.?

Et eksempel på en arkæologisk parallel til tilfældet Øresund St. kunne være lokaliteten Elusa i Israel, hvor en uorganiseret affaldsdeponering er blevet tolket som et arkæologisk bevis på en epidemi (Bar-Oz et al. 2019).

Ruinerne af Elusa befinder sig i den vestlige del af Negevørkenen. Inden den justinianske pest fungerede byen som et vigtigt regionalt knudepunkt på handelsruten mellem Petra og Gaza, et urbant centrum på det østromerske riges yderste grænse, med alt hvad dertil hører; ikke mindst affaldsbunker med en brugstid fra hellenskt til islamisk tid (Bar-Oz et al. 2019). I løbet af det sjette århundrede brød den sociale organisation i flere af de vigtige byer i Negevørkenen sammen; den afgørende faktor er stadig ukendt, men Bar-Oz et al. mener, at der er et kronologisk sammenfald mellem den justinianske pest, og hvornår man ophører med at deponere affald på en organiseret måde i de store

affaldsbunker udenfor byen. Omkring perioden, hvor den justinianske pest hærgede, ophørte befolkningen tilsyneladende med at bruge affaldsbunkerne, formentlig til fordel for *ad hoc* deponering på byens gader (Bar-Oz et al. 2019).

Byzantinsk administration over de østlige provinser byggede på dette tidspunkt på, at lokale eliter forvaltede byerne mod handelsfordele og gaver (Haldon 1999; Pena, 2007; Sarris 2011; McCormick 2012). Bar-Oz et al. mener, at da økonomien og handelen kollapsede som følge af epidemien, var der ikke længere incitament for de lokale eliter til at administrere byerne, og disse fokuserede i stedet på lokal produktion. Fordi der ikke var nogen autoriteter til at forvalte affaldsdeponeringen, endte befolkningen i stedet med at smide deres skrald på gaden.

Med tilfældet Øresund St. in mente, mener vi, at *resistance to power* kan være et yderligere aspekt, som bør tages til overvejelse. Både eliternes manglende håndtering af affaldet, såvel som de andre klassers valg at undlade at deponere affaldet hensigtsmæssigt, kan ses som et oprør mod kejseren.

Hvem, der gør oprør mod hvem, kan være svært at definere; var det lokalbefolkningen, som viste sin utilfredshed med de lokale eliter, som forsømte administrationen af byen? Eller var det selve den østromerske kejser, som ikke havde kunnet holde sygdommen for døren, som man var utilfreds med? Og skal Elusas elites fravalg af at forvalte byens infrastruktur hensigtsmæssigt ses som en underkendelse af kejserens autoritet? Det kommer vi måske aldrig til at vide med sikkerhed. Men ikke desto mindre mener vi, at vores studie åbner muligheden for, at den manglende forvaltning af samfundets affald og normer kan være udtryk for en modstand imod magtudøvelsen.

Dermed er det muligt, at det samme mønster gør sig gældende i Elusa såvel som på Øresund St. Hvis den justinianske pest virkelig har været den udslagsgivende faktor til, at Elusas indbyggere ophørte med at deponere deres affald organiseret, er lokaliteten dog også et godt eksempel på, at en epidemi ikke kan stå alene som forklaringsmodel på sociale begivenheder, men at pandemier kan accentuere spændinger i samfundet, som allerede eksisterer. Med dette in mente er det muligt, at *resistance to power* kan bruges som argument for eller imod eksistensen af konkrete epidemier i fortiden, som et udtryk for en utilfredshed med autoritetens håndtering af situationen. Det kan dog ikke stå alene, men skal bruges i samspil med andre arkæologiske og historiske metoder.

Som coronapandemien har vist, er epidemier interessante begivenheder, fordi de sætter samfund under pres, samt ændrer menneskers holdninger til institutioner. Dette er sket i såvel det 21. århundredes globaliserede verden, de byzantinske yderområder, måske endda i det neolitiske agerbrugersamfund. Epidemier kan skabe eller synliggøre fissioner i befolkningen – selvom man som arkæolog ikke altid kan være så heldig at have en genstandstype som mundbindet, der så håndgribeligt er et symbol på coronapandemien. Hvis vi har ret i, at man kan påvise epidemier således, er det op til arkæologen at undersøge sig frem til den konkrete epidemis materielle udtryk, f.eks. i *resistance to power*. Og hvis man kan bevise epidemier arkæologisk, vil det også være muligt at anvende epidemier som reelle forklaringer på fortidige problemstillinger, og diskutere, hvordan fortidens samfund er blevet påvirket af epidemier.

Litteratur

Bar-Oz, G., Weissbrod, L., Erickson-Gini, T., Tepper, Y., Malkinson, D., Benzanquen, M., Langgut, D., Dunseth, Z. C., Butler, D. H., Shahack-Grosse, R., Roskine, J., Fuks, D., Weiss, E., Marima, N., Ktalav, I., Blevis, R., Zohara, I., Farhi, Y., Filatova, A., Gorin-Rosen, Y., Yan, X., Boaretto, E. 2019

Ancient trash mounds unravel urban collapse a century before the end of Byzantine hegemony in the southern Levant.

Proceedings of the National Academy of Sciences April 2019 no. 116(117), 8239-8248.

Douglas, M. 1966
Purity and Danger.
Routledge: London.

Foucault, M. 1978
The History of Sexuality Vol. 1: An Introduction.
Random House: New York.

Foucault, M. 1982
The subject and power.
Critical Inquiry 8, 777-795.

Furholt, M. 2021
Mobility and Social Change: Understanding the European Neolithic Period after the Archaeogenetic Revolution.
Journal of Archaeological Research 29, 441-535.

Haldon, J. 1999
Warfare, State and Society in The Byzantine World 560-1204.
Routledge: London.

Jørgensen, F., Bor, A., Lindholt, M. F., Petersen, M. B. 2021
Public support for government responses against COVID-19: assessing levels and predictors in eight Western democracies during 2020.
West European Politics 44 (5-6), 1129-1158.

Kristeva, J. 1980
Powers of horror: an essay on abjection.
Columbia University Press: New York.

Kristiansen, K., Allentoft, M. E., Frei, K. M., Iversen, R., Johannsen, N.N., Kroonen, G. 2017
Re-theorising mobility and the formation of culture and language among the Corded Ware Culture in Europe.
Antiquity 91, 334-347.

McCormick, M. 2012
Movements and markets in the first millennium. Information, containers and shipwrecks.
I: C. Morrisson (red.): *Trade and Markets in Byzantium*.
Dumbarton Oaks Research Library and Collection: Washington, pp. 51-98

Montagnetti, R., Rizzo, F. 2020
New research in the Roman villa and late Roman infant and child cemetery at Poggio Gramignano (Lugnano in Teverina, Umbria, Italy).
European journal of postclassical archaeologies 10, 297-302.

Peña, J. T. 2007
Roman Pottery in the Archaeological Record.
Cambridge University Press: Cambridge.

Rascovan, N., Sjögren, K.G., Kristiansen, K., Nielsen, R., Willerslev, E., Desnues, C., Rasmussen, S. 2019
Emergence and Spread of Basal Lineages of *Yersinia pestis* during the Neolithic Decline.
Cell 176, 295-305

Rathje, W, Murphy, C. 1992 (2000)
Rubbish! The archaeology of garbage.
University of Arizona Press: Tucson.

Robinson, S. N. 1976
Littering Behavior in Public Places.
Environment and Behavior 8, 363-384.

Sarris, P. 2011
Empires of Faith: The Fall of Rome to the Rise of Islam 500-700.
Oxford University Press: Oxford.

Schultz, P. W., Bator, R. J., Large, L. B., Bruni, C. M., Tabanico, J. J. 2013
Littering in Context Personal and Environmental Predictors of Littering Behavior.
Environment and Behavior 45, 35-59.

Artikel

Valtueña, A. A., Mittnik, A., Key, F.M., Haak, W., Allmäe, R., Belinski, A., Daubaras, M., Feldman, M., Jankauskas, R., Janković, I., Massy, K., Novak, M., Pfrengle, S., Reinhold, Šlaus, M., Spyrou, M.A., Szécsényi-Nagy, A., Törv, M., Hansen, S., Bos, K.I., Stockhammer, P.W., Herbig, A., Krause, J. 2017
The Stone Age Plague and Its Persistence in Eurasia.
Current Biology 27, 3683–3691

Link

Frederiksen, M. 2020

<https://www.regeringen.dk/nyheder/2020/statsminister-mette-frederiksen-indledning-paa-pressemoede-i-statsministeriet-om-corona-virus-den-11-marts-2020/>
(tilgået 27.07.2021)

Metroselskabet 2021

Passagertal for M1/M2.

https://m.dk/om-metroen/metroen-i-tal/passagertal/?fbclid=IwAR2i3_ecs3g7T1TascYjk4a3BuebOjcQJhgOzUVO6l2vLuhBheb_qt7wRqY
(tilgået 18.10.2021).

SSI 2020

https://www.ssi.dk/aktuelt/nyheder/2020/02_27_foerste-tilfaelde-af-ny-coronavirus-i-dk
(tilgået 27.07.2021)

Sundhedsstyrelsen 2020

<https://www.sst.dk/da/nyheder/2020/mundbind-skallnu-anvendes-langt-oftere>
(tilgået 27.07.2021)

Transportministeriet 2020

<https://www.trm.dk/nyheder/2020/krav-om-mundbind-eller-visir-i-al-kollektiv-transport/>
(tilgået 27.07.2021)

*Artikel er fagfællebedømt

I Arkæologisk Forum er et fagligt tidsskrift der søger at sætte det arkæologiske fag ind i en større sammenhæng – både videnskabeligt og samfundsmæssigt. Her kan både arkæologisk faglige og fagpolitiske emner behandles og debatteres.

Skriv til Arkæologisk Forum:

Arkæologisk Forum modtager gerne bidrag. Kontakt redaktionen, og få råd og vink om indhold, læsere, formaliteter, deadlines m.v.

Fagfællebedømmelse:

Generelt bliver tekster i Arkæologisk Forum fagfællebedømt. Fagfællebedømte artikler er markeret med en stjerne (*) ved forfatternavnet.

Kontakt:

redaktion@archaeology.dk
www.archaeology.dk

© Forfatterne og Arkæologisk Forum.

Artikler, indlæg og billeder må ikke mangfoldiggøres i nogen form uden skriftlig tilladelse fra redaktionen.

Redaktion:

Anna Beck (ansv. redaktør)
Jette Rostock
Mette Palm
Ole Thirup Kastholm
Signe Lützau Pedersen
Susanne Klausholm Dolleris
Kamilla Majland

Udgiver:

Foreningen af Fagarkæologer – FaF

Forsidebillede:

Efterbehandling.
© Anne Viuf

Tryk og oplag:

Holbæk Museum trykker 250 stk.

Arkæologisk Forum udkommer:

Juni og december

Abonnement og løssalg private:

175,- kr. årligt (2 numre)
87,50 kr. pr. nummer

ISSN 1399-5545

Foreningen af
Fagarkæologer
faf@archaeology.dk
www.archaeology.dk

Nr. 45
2021
Arkæologisk Forum